

คุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีพ
ตามแนวทางประเทศไทย 4.0
Innovative Entrepreneurs Characteristics of Vocational
Students in Thailand 4.0

ลลนา วงษ์ประเสริฐ^{1*} วรณวีร์ บุญคุ้ม² คณิต เขียววิชัย³ และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม⁴
Lanlana Wongprasert^{1*} Wannawee Boonkum² Kanit Kheovichai³ and
Chaiyos Paiwitthayasiritham⁴

¹นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร อำเภอมือง
จังหวัดนครปฐม 73000

²คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม 73000

³คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม 73000

⁴คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม 73000

¹Graduate student of Philosophy Program in Development Education, Silpakorn
University, Mueang Nakorn Pathom 73000

²Faculty of Education, Silpakorn University, Mueang Nakorn Pathom 73000

³Faculty of Education, Silpakorn University, Mueang Nakorn Pathom 73000

⁴Faculty of Education, Silpakorn University, Mueang Nakorn Pathom 73000

*Corresponding Author, E-mail : lanlana_orangecherbet@hotmail.com

(Received: 12 October 2020 Revised: 5 November 2020 Accepted: 15 December 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณลักษณะผู้ประกอบการเชิง
นวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีพตามแนวทางประเทศไทย 4.0 2) วิเคราะห์องค์
ประกอบผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาอาชีพตามแนวทางประเทศไทย 4.0
3) ศึกษาแนวทางพัฒนานักศึกษาสายอาชีพให้เป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมตาม
แนวทางประเทศไทย 4.0 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research)
กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาอาชีพ 4 แห่ง จำนวน 440 คน ผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์
เชิงลึก จำนวน 13 คน และผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มจำนวน 9 คน ผลจากการวิจัย
พบว่า 1) คุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีพตามแนวทาง

ประเทศไทย 4.0 2) องค์ประกอบผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาอาชีวศึกษาตามแนวทางประเทศไทย 4.0 และ3) ศึกษาแนวทางพัฒนานักศึกษาสายอาชีวศึกษาให้ผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมตามแนวทางประเทศไทย 4.0 มี 4 แนวทางดังนี้ 1) ด้านสถานประกอบการ 2) ด้านวิทยาลัย/สถานศึกษา 3) ด้านผู้สอน/ศักยภาพครู 4) ด้านการจัดการอาชีวศึกษา

คำสำคัญ : คุณลักษณะผู้ประกอบการ นวัตกรรม อาชีวศึกษา ประเทศไทย 4.0

Abstract

The purposes of this research were to 1) study the characteristics of the innovative entrepreneurs of vocational students in accordance with Thailand 4.0, 2) analyze the factor of the innovative entrepreneurs of vocational students in accordance with Thailand 4.0, and 3) study the characteristics of the innovative entrepreneurs of vocational students in accordance with Thailand 4.0. Mixed methods approach was use in this study. The samples were 440 vocational students from 4 college who answered the questionnaire, 13 in-depth interviewees and 9 experts who joined the group discussion. The research found 1) The characteristics of innovative entrepreneurs of vocational students in accordance with Thailand 4.0. 2) Innovation entrepreneurial factor of vocational students in accordance with Thailand 4.0. and 3) Guidelines for developing vocational students to be innovative entrepreneurs in accordance with Thailand 4.0. There were 4 guidelines as follows 1) Establishment 2) College/Educational institution 3) Instructor/Teacher potential 4) Vocational management

Keywords : characteristics of entrepreneurs, vocational students, Thailand 4.0

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 65 บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน เพื่อให้เกิดการผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายร่วมกับมาตรา 275 บัญญัติให้มีกฎหมายว่าด้วยการจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย สาระที่พืงมีในยุทธศาสตร์ชาติ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2018) แต่จากปัญหาการพัฒนาประเทศที่ขาดความต่อเนื่อง การมีแผนพัฒนาและแผนยุทธศาสตร์ที่หลากหลาย การจัดสรรและการใช้งบประมาณแบบแยกส่วน การกำหนดอนาคตของชาติกระทำโดยภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ เป็นที่มาของแนวคิดการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) คือ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข ในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ระดับสูง และสร้างความสุขของคนไทย สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ประเทศสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจ ประเทศไทย 4.0 เป็นความมุ่งมั่นที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” เปลี่ยนจากการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรม เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้าไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น Masinree (2016 as cited in Pimdee *et al.*, 2017, p. 200) ในขณะที่หลายประเทศได้กำหนดโมเดลเศรษฐกิจรูปแบบใหม่เพื่อสร้างความมั่นคงในศตวรรษที่ 21 แต่ประเทศไทยยังติดอยู่ในกับดักประเทศรายได้ปานกลาง เศรษฐกิจไทยมีการเติบโตในระดับเพียงร้อยละ 3-4 ต่อปีเท่านั้น ดังนั้นหากปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจสำเร็จประเทศไทยจะกลายเป็น “ประเทศที่มีรายได้สูง” ในส่วนของการอาชีวศึกษานับเป็นกำลังสำคัญของการขับเคลื่อนประเทศตามทิศทางยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะฝีมือและลงมือปฏิบัติร่วมกับภาคธุรกิจในรูปแบบของทวิภาคี เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความชำนาญและสร้างความคุ้นเคยต่อเทคโนโลยีที่ใช้ในการดำเนินธุรกิจจริง (Office of the Education Council, 2018) ซึ่งปัจจุบันคนในรุ่น Generation Y กำลังเข้าสู่ตลาดแรงงาน จึงต้อง

มีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับแรงงานรุ่นใหม่ เพราะหัวใจของ Thailand 4.0 ไม่ใช่อยู่ที่เทคโนโลยีแต่อยู่ที่คน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคน (Manpower) ให้มีทัศนคติและทักษะ (Mindset) ที่พร้อมที่จะเป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมที่สร้างสรรค์และเป็นสากล (Office of the Education Council, 2018)

ทั้งนี้ระบบการศึกษาจะต้องมีการเปลี่ยนวิธีการสอนและจัดการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับแนวคิดของรัฐบาลที่ต้องการมุ่งเน้นสายวิชาชีพมากขึ้น ต้องยกระดับการศึกษาสายอาชีพให้เป็นรากฐานสำคัญของประเทศให้มีการสร้างภาพลักษณ์ว่านักเรียนสายอาชีพเป็นบุคลากรที่ทรงคุณค่าของประเทศและเศรษฐกิจไทย (Anthachai, 2016) กลยุทธ์ที่สำคัญคือการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ และสมรรถนะสูง เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายที่สำคัญของประเทศชาติ แต่ในอดีตที่ผ่านมาการพัฒนากำลังคนด้านอาชีพของประเทศยังมีปัญหาอยู่หลายด้าน ได้แก่ การขาดทิศทางและเป้าหมายการผลิต และพัฒนาโดยรวมมิผลให้ระบบการจัดการอาชีวศึกษาเป็นไปตามความพร้อมของสถานศึกษา ไม่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศชาติ รวมทั้งคุณภาพและสมรรถนะของกำลังคนที่ผลิตได้ยังไม่สามารถสนองต่อความต้องการของสถานประกอบการได้อย่างที่ควรจะเป็น การผลิตกำลังคนส่วนใหญ่ไม่ได้เน้นความต้องการของประเทศ (Demand Driven) สถานศึกษาเลือกที่จะผลิตกำลังคนไปตามขีดความสามารถทางทรัพยากรของตนเอง (Supply Driven) ทำให้เกิดปัญหาค้นว่างานไปพร้อม ๆ กับการขาดแคลนกำลังคน (Office of the Education Council, 2011) ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นตัวแปรหลักของความสามารถในการแข่งขันระยะยาว (Long Term Competitiveness) ผู้เรียนจะต้องได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะความรู้และคุณลักษณะจากการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน โดยเน้นการฝึกปฏิบัติมากขึ้น ฝึกทักษะการคิด ทักษะการใช้เหตุผลและทักษะกระบวนการมากขึ้นให้ผู้สำเร็จการศึกษาเป็นบุคคลที่มีความรู้ ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตามมาตรฐานหลักสูตรทักษะ การดำรงชีวิตและคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง มีทักษะความรู้และสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพและความต้องการจำเป็นของประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติและแนวทางประเทศไทย 4.0 ส่วนปัญหาความไม่สอดคล้องเชิงคุณภาพคือ ผู้จบด้านอาชีวศึกษาขาดความสามารถด้านสมรรถนะหลัก (Core Competencies) และสมรรถนะด้านสายงาน (Functional Competencies)

และยังพบว่า ทุกกลุ่มแรงงานยังมีช่องว่าง (GAP) ระหว่างระดับความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่กับความคาดหวังของสถานประกอบการ นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้เรียนอาชีวศึกษาบางแห่งไม่เป็นที่ยอมรับจากสถานประกอบการ เนื่องมาจากสาเหตุสถานศึกษาจัดการศึกษาโดยไม่ได้ศึกษาความต้องการของสถานประกอบการ ครูที่สอนในระดับอาชีวศึกษา มีปริมาณและคุณภาพไม่สอดคล้องกับภารกิจ ส่งผลต่อคุณภาพของนักศึกษา ทำให้ไม่สามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน และภาพลักษณ์ในการใช้ความรุนแรงในการทะเลาะวิวาทของนักศึกษาบางกลุ่ม ส่งผลต่อทัศนคติ และการยอมรับของผู้ปกครองและสังคม (Office of the Education Council, 2011)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องคุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีวะตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ซึ่งประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีวะตามแนวทางประเทศไทย 4.0

วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีวะตามแนวทางประเทศไทย 4.0 2) เพื่อวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบคุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาอาชีวะตามแนวทางประเทศไทย 4.0 3) เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนานักศึกษาสายอาชีวะให้เป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมตามแนวทางประเทศไทย 4.0

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีที่เน้นการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ทั้ง 3 ข้อ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การใช้แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนานักศึกษาสายอาชีวะให้เป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมตามแนวทางประเทศไทย 4.0

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ส่วนได้แก่ 1) ผลการศึกษาคุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีพตามแนวทางประเทศไทย 4.0 2) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีพตามแนวทางประเทศไทย 4.0 และ 3) ผลการสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางพัฒนานักศึกษาสายอาชีพให้เป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผลการศึกษาคุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีพตามแนวทางประเทศไทย 4.0

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบในการเป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีพตามแนวทางประเทศไทย 4.0 พบว่า คุณลักษณะที่สำคัญคือ ยึดถือหลักคุณธรรมและความน่าเชื่อถือ รองลงมา คือ มีความซื่อสัตย์ซึ่งเป็นคุณธรรมประการหนึ่งที่ทำให้ผู้ประกอบการประสบความสำเร็จ และรู้จักถ่อมตน ไม่คุยโอ้อวดถึงความฉลาด และความสามารถของตน ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีพตามแนวทางประเทศไทย 4.0

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีพตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ด้วยการใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การยอมรับและเรียนรู้ความคิดเห็นของผู้อื่น ค่าน้ำหนักตัวแปรในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .58-.70 ค่าไอเกน (Eigen Value) เท่ากับ 22.64 ค่าร้อยละความแปรปรวนของตัวแปร (Percentage of Variance) เท่ากับ 51.45 ค่าร้อยละของความแปรปรวนสะสม (Cumulative Percentage of Variance) เท่ากับ 51.45 องค์ประกอบที่ 2 การเรียนรู้นวัตกรรม มีค่าน้ำหนักตัวแปรในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .47-.73 ค่าไอเกน (Eigen Value) เท่ากับ 2.19 ค่าร้อยละความแปรปรวนของตัวแปร (Percentage of Variance) เท่ากับ 4.97 ค่าร้อยละของความแปรปรวนสะสม (Cumulative Percentage of

Variance) เท่ากับ 56.41 องค์ประกอบที่ 3 ความอดทนและความกระตือรือร้น มีค่าน้ำหนักตัวแปรในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .46-.68 ค่าไอเกน (Eigen Value) เท่ากับ 1.42 ค่าร้อยละความแปรปรวนของตัวแปร (Percentage of Variance) เท่ากับ 3.22 ค่าร้อยละของความแปรปรวนสะสม (Cumulative Percentage of Variance) เท่ากับ 59.63 และองค์ประกอบที่ 4 สนใจเรื่องใหม่และมุ่งพัฒนาตนเอง มีค่าน้ำหนักตัวแปรในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .56-.64 ค่าไอเกน (Eigen Value) เท่ากับ 1.13 ค่าร้อยละความแปรปรวนของตัวแปร (Percentage of Variance) เท่ากับ 2.56 ค่าร้อยละของความแปรปรวนสะสม (Cumulative Percentage of Variance) เท่ากับ 62.19

ผลจากการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาแนวทางพัฒนานักศึกษาสายอาชีพให้เป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ได้แนวทางในการพัฒนานักศึกษาสายอาชีพให้เป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ดังนี้

1. ด้านผู้ประกอบการ/สถานประกอบการ มีแนวทางในการพัฒนา คือ 1) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการกับสถาบันการศึกษา 2) สถานประกอบการต้องมีความพร้อมในการสอนนักศึกษา มีครูฝึกที่พร้อมในการดูแลนักศึกษา และเข้าใจหลักสูตร 3) ระหว่างการฝึกประสบการณ์สถานประกอบการต้องถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ให้กับผู้เรียนให้ได้มากที่สุด 4) ให้สถานประกอบการมีส่วนร่วมในการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี รวมถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้เรียนจบอาชีวศึกษา เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ 5) สถานประกอบการควรจัดให้มีการมอบวุฒิบัตรรับรองความสามารถจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงานให้กับนักศึกษาหลังจากการฝึกภาคปฏิบัติจากสถานประกอบการสำเร็จแล้ว

2. ด้านโรงเรียน/ด้านสถาบัน มีแนวทางในการพัฒนา คือ 1) สถานศึกษาต้องปรับหลักสูตรเน้นฐานสมรรถนะ เป็นการเรียนแบบ Work-based learning นำไปใช้งานได้จริงโดยอัตโนมัติ 2) การส่งนักศึกษาเข้าฝึกประสบการณ์สถานศึกษาต้องที่มีการคัดเลือกสถานประกอบการที่มีความพร้อมและได้มาตรฐานตามพระราชบัญญัติ

อาชีวศึกษา 2551 3) ปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่ให้สอดคล้องและยืดหยุ่นตรงกับความต้องการของสถานประกอบการในปัจจุบัน 4) ในบางสาขาวิชาที่มีความเสี่ยงต่ออันตรายที่จะเกิดขึ้น เช่น สาขาไฟฟ้า นักศึกษาจำเป็นต้องได้รับการฝึกและควบคุมอย่างเข้มงวดเพื่อไม่ให้เกิดอันตรายและความเสียหายต่อสถานประกอบการ 5) จัดกิจกรรมการพัฒนานักศึกษาก่อนเข้าสูการฝึกประสบการณ์ ณ สถานประกอบการ เพื่อพัฒนาให้นักศึกษามีความพร้อมในการเข้าฝึกประสบการณ์ ทั้งในเรื่องของระเบียบวินัย ทักษะ คุณธรรมจริยธรรม วิธีการปฏิบัติตัว มารยาทในการทำงาน การเตรียมสภาพจิตใจ

3. ด้านครู/ศักยภาพผู้สอน มีแนวทางในการพัฒนา คือ 1) ครูต้องฝึกให้ผู้เรียนใช้ทักษะการคิดมากกว่าการใช้ความจำ ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์และใช้สถานการณ์ปัญหาเป็นฐานในการเรียนรู้ (Problem Based Learning) และการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) 2) การพัฒนาครูและเพิ่มพูนสมรรถนะวิชาชีพและเทคโนโลยีใหม่ผ่านชมรมและสมาคม 3) ส่งเสริมครูให้มีการเรียนรู้โดยใช้การวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ และนวัตกรรมที่จะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ 4) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบ กระบวนการผลิต และพัฒนาครูให้มีคุณภาพ 5) ควรมีการเชิญบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะด้านจากสถานประกอบการเข้าร่วมทำหน้าที่สอนถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ให้กับนักศึกษาเป็นครั้งคราว

4. ด้านนโยบายการจัดการอาชีวศึกษา มีแนวทางในการพัฒนา คือ 1) กระทรวงศึกษาธิการต้องทำวิจัยเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้นักเรียนและผู้ปกครองไม่นิยมเรียนอาชีวศึกษา พร้อมทั้งกำหนดมาตรการที่จะจูงใจผู้เรียนทั้งเรื่องทุนการศึกษา การปฏิรูปการเรียนการสอน การประกันโอกาสการมีงานทำ รวมถึงการศึกษารูปแบบการพัฒนาการพัฒนาศายอาชีพของประเทศที่จัดการศึกษาอาชีวศึกษาได้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จด้วย 2) สนับสนุนงบประมาณการทำงาน เช่น การออกไปเทศน์ศึกษาในสถานประกอบการ อีกทั้งสนับสนุนค่าตอบแทนจากการสอนให้กับครูฝึกสอน เพื่อสร้างแรงจูงใจและมีบุคลากรเพียงพอในการปฏิบัติงาน 3) ควรมีนโยบายทำบันทึกข้อตกลงร่วมกับสถานประกอบการทั้งในและต่างประเทศ ในการสร้างความร่วมมือการเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษา หรือร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

เครือข่ายและหน่วยงานที่เป็นภาคีความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง 4) ประชาสัมพันธ์เชิงรุก เพื่อสร้างภาพลักษณ์สถาบันอาชีวศึกษาผ่านกิจกรรมรณรงค์ต่าง ๆ เน้นให้ผู้ปกครอง นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจต่อการจัดการอาชีวะ รวมถึงบุคลากรทุกคนในองค์กรต้อง เป็นนักประชาสัมพันธ์สถาบันการศึกษาของตนเอง 5) ควรจัดตั้งสถาบันวิชาชีพสำหรับ พัฒนาครูอาชีวศึกษา เพื่อให้สามารถผลิตครูที่มีความรู้และทักษะที่ได้มาตรฐาน ฝึกอบรมครูให้มีประสบการณ์ในสถานประกอบการ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง คุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีวะ ตามแนวทางประเทศไทย 4.0 สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. คุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีวะตาม แนวทางประเทศไทย 4.0 จากผลการวิเคราะห์พบว่า คุณลักษณะผู้ประกอบการเชิง นวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีวะตามแนวทางประเทศไทย 4.0 โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ซึ่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับเรื่องของการยึดถือหลักคุณธรรมและ ความน่าเชื่อถือ ความซื่อสัตย์ซึ่งเป็นคุณธรรมประการหนึ่งที่ทำให้ผู้ประกอบการประสบความสำเร็จ (Wutikaro, A. 2000, p. 44) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมประการ หนึ่งที่ทำให้ผู้ประกอบการประสบความสำเร็จ คือ ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ซื่อสัตย์ ต่อหุ้นส่วนหรือผู้ร่วมลงทุน สร้างความเชื่อถือให้กับตัวเองในด้านการเงินต่อสถาบันการ เงินหรือเจ้าหน้าที่

2. องค์ประกอบคุณลักษณะของผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษา อาชีวะตามแนวทางประเทศไทย 4.0 จากการสกัดองค์ประกอบ พบว่า ได้ 4 องค์ ประกอบ จาก 44 ตัวแปร ทั้งนี้สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. องค์ประกอบที่ 1 “การยอมรับและเรียนรู้ความคิดเห็นของผู้อื่น” ซึ่งเป็น คุณลักษณะของผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาอาชีวะตามแนวทาง ประเทศไทย 4.0 Wandhanasitthichok (2008, p. 51) กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการ ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่ช่วยพัฒนาคุณสมบัติของบุคคล เช่น ความรู้ ค่านิยม ทศนคติ ทำให้สมาชิกของสังคมได้รับการเปลี่ยนแปลง มีความรู้ความ เข้าใจในสิ่งใหม่ ๆ ได้ง่าย นอกจากนี้ การติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ อยู่เสมอ

ความสนใจรับรู้ข่าวสารแขนงใหม่ ๆ ได้ง่ายจากสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการก่อให้เกิดการรับรู้ ความสนใจ และพยายามนำไปปฏิบัติในที่สุด

2. องค์ประกอบที่ 2 “การเรียนรู้นวัตกรรม” ซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาอาชีวศึกษาตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ที่ Schumpeter, 1951 (p. 254) กล่าวถึงความสำคัญของผู้ประกอบการต่อการพัฒนานวัตกรรมในองค์กรโดยชี้ให้เห็นว่านวัตกรรมช่วยทำให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เมื่อผู้ประกอบการได้สรรค์สร้างนวัตกรรมผู้ประกอบการเป็นผู้มีบทบาทและความสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรมให้ประสบความสำเร็จ หน้าที่ของผู้ประกอบการ คือ การปฏิรูปและปฏิวัติรูปแบบการผลิต โดยการใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อผลิตเป็นสินค้าใหม่หรือสินค้าเดิมด้วยวิธีใหม่ ๆ ด้วยการค้นหาแหล่งวัตถุดิบใหม่ ๆ หรือหาตลาดใหม่อยู่เสมอ

3. องค์ประกอบที่ 3 “ความอดทนและความกระตือรือร้น” ซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาอาชีวศึกษาตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ซึ่งสอดคล้องกับ Frese et al. 2000 (pp.315-344) ที่กล่าวว่าลักษณะของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จนั้น ต้องมีความอดทนมีความมานะทำงานอย่างหนักเต็มความสามารถไม่ท้อแท้ ไม่ว่าจะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ และจะต้องมีความกระตือรือร้นและไม่หยุดนิ่ง

4. องค์ประกอบที่ 4 “ความสนใจเรื่องใหม่และมุ่งพัฒนาตนเอง” ซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาอาชีวศึกษาตามแนวทางประเทศไทย 4.0 สอดคล้องกับ Frese et al. 2000 (pp.315-344) กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ประกอบการ ไว้ว่า 1) ความก้าวร้าวในการแข่งขัน (Competitive Aggressiveness Orientation) หมายถึง การที่มีความมุ่งมั่นสูงในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความพยายามกล้าหาญ และมีการบริหารจัดการให้เหนือกว่าคู่แข่งในตลาดเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน 2) ความสม่ำเสมอและใส่ใจในการเรียนรู้ (Stability and Learning Orientation) หมายถึง มีความมั่นคง ไม่หวั่นไหวกับสถานการณ์หรือความผิดพลาดที่เกิดขึ้นกับตนเอง และนำข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นมาเป็นประสบการณ์ที่ดีในการเรียนรู้ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้ 3) ความใส่ใจในความสำเร็จ (Achievement Orientation) หมายถึง เป็นผู้ที่มีมุ่งหนทางไปสู่ความสำเร็จ หรือให้

ความสำคัญกับหนทางที่ไปสู่ความสำเร็จของงานท้าทาย และมีแรงจูงใจในการดำเนินงานนั้น ๆ ให้ได้ดีกว่าเดิมและประสบความสำเร็จ

3. แนวทางการพัฒนานักศึกษาสายอาชีพให้เป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมตามแนวทางประเทศไทย 4.0 จากการประชุมสนทนากลุ่มได้จำนวน 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านผู้ประกอบการ/สถานประกอบการ

สถานประกอบการต้องร่วมมือกับสถานศึกษาในการสร้างและออกแบบหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency based curriculum) และพัฒนาการเรียนการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญในสถานประกอบการ ให้สอดคล้องกับตำแหน่งงานที่ต้องการจากผู้เชี่ยวชาญในสถานประกอบการ (Office of the Vocational Education Commission, 2009) ซึ่งนำสมรรถนะผู้ประกอบการอาชีพในงานอาชีพมาเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานวิชาชีพที่ตรงกับสมรรถนะอาชีพ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชุมชนและระดับชาติ

2. ด้านโรงเรียน/สถานบัน

การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน สถานศึกษาต้องปลูกฝังนักศึกษาให้เห็นความก้าวหน้าในเส้นทางอาชีพ นักศึกษาถือเป็นผลผลิตที่สำคัญ และนำความภาคภูมิใจของสถาบันการศึกษา จึงต้องส่งเสริมการผลิตนักศึกษาออกมาให้มีคุณลักษณะตามที่สถานประกอบการหรือตลาดแรงงานต้องการในอนาคต รวมถึงมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ด้วยการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมที่มุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ Maharanurak (2011, pp. 59-61) พบว่าคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถทางทักษะวิชาชีพ มีความรู้ ทักษะชีวิต และทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน นอกจากนี้สถาบันศึกษาต้องสร้างแรงจูงใจในประกอบอาชีพ ส่งเสริมแรงดึงดูดในการให้นักศึกษาเข้าเรียนและผู้ปกครองสนใจส่งบุตรหลานเข้าศึกษา นำเสนอให้เห็นจุดเด่น และประโยชน์ที่จะได้รับจากการเรียนในสถาบันการศึกษา ได้แก่ การมีอาชีพอย่างแน่นอนเมื่อสำเร็จการศึกษา โอกาสความก้าวหน้าด้านอาชีพ สิทธิประโยชน์ด้านทุนการศึกษา วุฒิการศึกษาที่ได้รับ เบี้ยเลี้ยง สวัสดิการ โดยสพฐ. จะต้องให้ความร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ในการแนะแนวเรื่องการ

ศึกษาต่อให้กับเด็กในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญ หากทำให้ผู้ปกครองและนักเรียนเห็นว่าสิ่งที่จะเกิดขึ้นในการมาเรียนสายอาชีวศึกษาคืออะไร และเมื่อมาเรียนแล้วมีงานทำ ดังนั้น สอศ. ต้องสร้างแรงจูงใจให้เด็กในการหันมาเรียนอาชีวศึกษา ไม่ใช่เน้นแต่มาตรการการบริหารเพียงอย่างเดียว เพราะจะทำให้เด็กมีความสนใจและสมัครใจที่อยากจะมาเรียนอาชีวศึกษามากขึ้น

3. ด้านครู/ศักยภาพผู้สอน

ครูอาจารย์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลิตนักศึกษาที่จะเติบโตเป็นบุคลากรขององค์กรในอนาคต ครูอาจารย์จึงต้องเป็นผู้มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในการทำงานจริง นอกจากนี้แล้วครูยังคงเป็นผู้ที่มีความหมายและปัจจัยสำคัญมากที่สุดในห้องเรียน และเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ Prosser and Quigley (1950, pp. 217-232) ที่กล่าวว่า การจัดการอาชีวศึกษาให้สัมฤทธิ์ผลนั้นต้องคำนึงถึงมาตรฐานด้านเนื้อหาวิชา ด้านครูผู้สอนที่เป็นมืออาชีพ ด้านผู้เรียนต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เรียนและที่ฝึกงาน ได้ ด้านวัสดุอุปกรณ์ฝึกงาน ต้องมีคุณภาพได้มาตรฐานเท่ากับที่ใช้ในสถานประกอบการ และให้ผู้เรียนฝึกงานเป็นนิสัยจะทำให้การจัดการอาชีวศึกษามีคุณภาพ ดังนั้นจึงต้องมุ่งการเสริมสร้างสมรรถนะให้กับครูอาชีวศึกษาเป็นลำดับแรกด้วยการพัฒนาสมรรถนะความรู้ ทักษะอย่างมืออาชีพเพื่อสร้างต้นแบบสำหรับสังคมแห่งการเรียนรู้และการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลก และยังเป็นการเสริมฐานการเรียนรู้ที่สะท้อนไปสู่คุณภาพการศึกษาไทยได้อย่างยั่งยืน

4. ด้านการจัดการอาชีวศึกษา

การจัดการอาชีวศึกษาเพื่อขับเคลื่อนนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการตามเป้าหมาย ยุทธศาสตร์การผลิต และพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาสู่สากล พ.ศ. 2555 – 2569 ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ซึ่งมียุทธศาสตร์ที่สำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนเข้าสู่มาตรฐานสากล เพิ่มปริมาณผู้เรียนสายอาชีพให้เพียงพอต่อความต้องการของประเทศ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดอาชีวศึกษา เพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการให้มีมาตรฐานและคุณภาพมีมาตรฐานในการส่งเสริมศักยภาพสถานศึกษา การจัดการศึกษา การปฏิรูปการเรียนการสอน การปฏิรูปสื่อและหลักสูตร การมีระเบียบวินัยทุนและเงินสนับสนุนการศึกษา การสร้าง

และกระจายโอกาส การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในทุกระดับ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับภูมิภาคอาเซียนและต่างประเทศ การพัฒนาระบบบริหาร ล้วนส่งผลต่อการจัดการอาชีวศึกษา โดยมุ่งเน้นการบริหารการจัดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผล การจัดการฝึกอาชีพ และการนิเทศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Office of the Education Council, (2018) ที่ระบุว่า การคาดการณ์และมองหาโอกาสทางธุรกิจตลอดจนความกล้าหาญในการริเริ่มและคว้าโอกาสทางธุรกิจได้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการวางแผนระบบการศึกษาที่สามารถพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดรับกันทั้งระบบและสนองตอบความต้องการและทิศทางการพัฒนาประเทศ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาสายอาชีวศึกษาตามแนวทางประเทศไทย 4.0 มีข้อเสนอแนะในการนำผลจากการวิจัยไปใช้ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สถานศึกษาดังกล่าวควรพิจารณาส่วนท้องถิ่น ควรมีนโยบายในสร้างแรงจูงใจให้สถานประกอบการมีส่วนร่วมในการจัดการอาชีวศึกษาผ่านแนวทางต่าง ๆ ที่มีความเป็นไปได้ เพื่อสนองความต้องการของสถานประกอบการในพื้นที่

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1. กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ควรขยายผลและนำแนวทางไปพัฒนานักศึกษาสายอาชีวศึกษาให้เป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมตามแนวทางประเทศไทย 4.0 เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนของสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษาในการผลิตกำลังคน ผู้สำเร็จการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพเหมาะสม และมีสมรรถนะตรงความต้องการของตลาดแรงงานและสถานประกอบการ และเป็นกำลังสำคัญขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในอนาคต

2. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สถานศึกษา ร่วมกับสถานประกอบการ ควรนำแนวทางที่ได้จากการศึกษาคุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับหลักสูตรสถานศึกษา และบริบทของพื้นที่

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาคุณลักษณะผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ในกลุ่มที่หลากหลาย เช่น นักเรียนระดับมัธยมศึกษา (ระบบทวิศึกษา) นักศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579)

2. ควรมีการศึกษาค้นคว้าความต้องการใช้กำลังคนระดับอาชีวศึกษาในพื้นที่ (จังหวัด) เพื่อนำมาใช้ในการจัดลำดับความต้องการ โดยการผลิตนักศึกษาให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน ผู้ประกอบการ อุตสาหกรรม ตามแนวทางประเทศไทย 4.0

3. ควรมีการศึกษานาถภาพของการผลิตและพัฒนาากำลังคนอาชีวศึกษาในระดับภาค เพื่อนำมาใช้ในการเตรียมความพร้อมในการผลิตนักศึกษาให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นไปตามทิศทางการพัฒนาประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- Anthachai, D. (2016). *Direction of Thai Education* [Online]. Retrieved April 20, 2019, from <http://www.technicphotharam.com/TB/thailand1.pdf>. (in Thai)
- ดวง อันทะไชย. (2559). *ทิศทางการศึกษาไทย*. เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2562. จาก <http://www.technicphotharam.com/TB/thailand1.pdf>.
- Pimdee, P., Jedaman, P., Kidrakarn, P., Sukkamart, A., Wongsard, K., & Suksab, C. (2017). *The Education Development in The 21st Century under the Thailand 4.0 Framework*. *Journal of Industrial Education*. 16(2), 199-206. (in Thai)

- ไพฑูรย์ พิมพ์ดี, พรชัย เจดามาน, เผชิญ กิจระการ, อัศพงศ์ สุขมาตย์, กลวัตร วังสะอาด และเจริญ สุขทรัพย์ (2560). การพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย 4.0 สู่ศตวรรษที่ 21. *วารสารเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม*. 16(2), 199-206.
- Wandhanasitthichok, H. (2008). *Acceptance of internet mutual fund trading services by investors in Bangkok Mahanakorn*. Master of Business Administration Thesis, Graduate School Burapha University. (in Thai)
- หทัยกาญจน์ วรธนสิทธิโชค. (2551). *การยอมรับบริการซื้อขายกองทุนรวมทางอินเทอร์เน็ตของผู้ลงทุนในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ มหاسبัตติต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Makaranurak, D. (2011). *Future vision of Thai vocational education in the next century (2011-2021)* Degree Thesis Doctor of Philosophy Educational Administration Program Graduate school Khon Kaen University. (in Thai)
- ดวงนภา มกรานุรักษ์. (2554). *อนาคตภาพของการอาชีวศึกษาไทยในศตวรรษหน้า (พ.ศ. 2554-2564)*. วิทยานิพนธ์ปริญญา ปรัชญาดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2018). *National Economic and Social Development Plan 12*. Bangkok: Office of the Prime Minister. (in Thai)
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- Office of the Vocational Education Commission. (2009). *Handbook/ Guidelines for Competency Base Curriculum development*. Bangkok: Ministry of Education (in Thai)
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2552). *คู่มือ/เอกสารแนวทางการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

Office of the Education Council. (2011). *Policies and strategies of education reform in the second decade of vocational education development*. Bangkok: Office of Educational Policy and Planning. (in Thai)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *นโยบายและยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองด้านการพัฒนาอาชีวศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและแผนการศึกษา.

Office of the Education Council. (2018). *Research report Educational Management for Entrepreneurship Development*. Bangkok : Ministry of Education. (in Thai)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *รายงานการวิจัย การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการ*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

Wutikaro, A. (2000). "Higher education and creating graduates to be entrepreneurs." *Chulalongkorn Journal* 12, 46 (January-March 2000): 39-48. (in Thai)

อาทิตย์ วุฒิกะโร. (2543). "อุดมศึกษากับการสร้างบัณฑิตให้เป็นผู้ประกอบการ." *จุฬาลงกรณ์วารสาร* 12, 46 (มกราคม-มีนาคม 2543): 39-48.

Frese, M., Stefania I Krauss., Christian Friedrich., & Jens M. Unger. (2000). "Enterpreneurial orientation : A psychological model of success among southern African small business owners", *European journal of work and organizational psychology*. 14(3) : 315-344; March.

Prosser, C.A. & Quigley, T.H. (1950). *Vocational Education in a Democracy*. Revised Edition. Chicago : American Technical Society.

Schumpeter J.A. (1951). *Change and the entrepreneur*. In : Clemence R.V. (ed) *Essays of JA Schumpeter*, Addison-Wesley, Reading, MA.